

Ακαδημαϊκοί και καλλιτέχνες, το έργο των οποίων αναφέρεται στις κοινωνικές εξελίξεις, απαντούν στο κοινό ερώτημα της επικαιρότητας

Πού φτάνουν τα όρια της διαμαρτυρίας;

Η διαμαρτυρία κοινωνικών ομάδων και ατόμων κλιμακώνεται όλο και πιο πολύ τις ημέρες του Μνημονίου. Πού, όμως, φτάνουν τα όριά της; Στις διαδηλώσεις των κλαδικών σωματείων και των ομοσπονδιών τους; Στην πλατεία της Αγανάκτησης; Στις μούντζες και τα γιούχα; Στην ιδιωτική απελπισία; Στις απειλές κατά υπουργών και βουλευτών, στις παρεμβάσεις κατά τη διάρκεια των ομιλιών τους, στα γιουρτώματα του πολιτικού προσωπικού;

ΣΩΤΗΡΗΣ ΓΚΟΡΙΤΣΑΣ

Σκηνοθέτης

Οπου δεν πάει ο νόμος

Τα όρια της διαμαρτυρίας τα κανονίζει ο νόμος. Η διαμαρτυρία δεν έχει όρια μόνο όταν στρέφεται κριτικά εναντίον του ίδιου

μας του εαυτού και των ευθυνών του, όχι των άλλων. Το άθλημα όμως της αυτοκριτικής είναι διαχρονικά άγνωστο στην Ελλάδα. Η απουσία του χτίζει καριέρες, πολιτικές, καλλιτεχνικές, κομματικές. Είναι το θλιβερό αποτέλεσμα αμορφωσίας μιας χώρας που πάντα της έφταιξε ο άλλος, ποτέ ο εαυτός της. Το εγκαινίασε η Δεξιά, το απογείωσε και το επέβαλε ολοκληρωτικά, ακόμη και στους διανοούμενους, η Αριστερά. Είναι το παρανοϊκό αλλά βολικό ιδεολόγημα που με αυτό αναθρέψαμε μετά τον πόλεμο τα παιδιά μας. Δεν τους μάθαμε ποτέ τι σημαίνει προσωπική ευθύνη. Σήμερα διαμαρτύρονται ακολουθώντας αυτά που τους έμαθε ο μπαμπάς τους. Ακόμη μία εφηβική «επανάσταση με τα λεφτά του μπαμπά», της Ευρώπης, του ΔΝΤ, του κουτόφραγκου κ.λπ. «Δώσε μου χαρτζιλίκι να μπορώ να σε βρίζω»!

Τσογλανιά, χαριτωμένη μεν στον έφηβο, θλιβερή όμως στον δήθεν ώριμο μεσήλικο που φαντασιώνεται ότι είναι «έφηβος επαναστάτης». Στροθοκαμλισμός; Ή απλώς τρόμος μπρος στον αναπόφευκτο βιολογικό θάνατο; Είναι ψυχιατρικής πάντως αρμοδιότητας. Σε ένα γκρουπ δέκα εκατομμυρίων.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Συγγραφέας

Ούτε ένα κακό βλέμμα

Ενα καλό μάθημα για τα όρια της διαμαρτυρίας το πήρα στο κεντρικό «ζυμωτήριο», να το αποκαλέσω έτσι, της Πλατείας Συντάγματος.

Κάτι μεσήλικο διαπληκτίζονταν για πολιτικά θέματα, θα έλεγα όχι με ιδιαίτερα έντονο τρόπο. Εντούτοις, τα παιδιά της πλατείας τους παρακάλεσαν να μιλήσουν κόσμια και, αν δεν μπορούν, να φύγουν, να πάνε αλλού. Μου έκανε εντύπωση η διστακτικότητα, η ευγένεια αλλά και το ανυποχώρητο των παιδιών προς αυτούς τους μεσήλικους. Μακάρι αυτά τα καλομαθημένα παιδιά, οι μπέμπηδες, να παραμείνουν μπέμπηδες και να μην υψώσουν ποτέ τη φωνή σε κανέναν. Δεν θέλουμε άλλους παλικαρισμούς. Όσο για τη γνώμη μου, η διαμαρτυρία είναι πιο καίρια όταν κατατίθεται ήρεμα και με επιχειρήματα. Μακάρι κάποτε να φτάσουμε σε μια κοινωνία που να μην είναι ανεκτό ούτε ένα κακό βλέμμα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΘΑΝΑΣΑΣ

Καθηγητής Φιλοσοφίας στο ΑΠΘ

Στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν όρια

Σε μια χώρα όπου, σε μέρες «γενικής απεργίας», άνθρωποι πεθαίνουν αβοήθητοι στον δρόμο και ο πρόεδρος των εργα-

ζομένων του ΕΚΑΒ δηλώνει ότι οι συνδικαλιστές δεν ευθύνονται διότι είχαν φροντίσει «να εργάζεται το 40% των συναδέλφων», η απάντηση στο ερώτημα είναι προφανής: τα όρια της διαμαρτυρίας στην Ελλάδα υπάρχουν! Ακόμη και ο Θεοδωράκης, υπουργός της κυβέρνησης ΑΓΕΤ - Καλτσεστρουότσι, δικαιούται να διαμαρτύρεται επειδή «ξεπουλιέται εθνικός πλούτος». Ή μήπως ρωτάμε πού πρέπει να φτάνουν τα όρια της διαμαρτυρίας; Πώς όμως εκφέρεται αυτό το «πρέπει», υπό το πρίσμα ποιας κανονιστικότητας; Ο Χέγκελ, π.χ., θα παρέπεμπε στο συλλογικό «ήθος» (Sittlichkeit) μιας κοινωνίας· θα αναγνώριζε τη διαμαρτυρία

ως έκφραση ενός ρήγματος ανάμεσα στο ιδιωτικό (συμφέρον) και στο δημόσιο (κράτος)· και θα σημείωνε ότι η γεφύρωση τέτοιων ρηγμάτων, δηλαδή η αμοιβαία αναγνώριση των εκατέρωθεν αξιώσεων, αποτελεί ωρίμαση και εμβάθυνση της πολιτικής ελευθερίας, προς την οποία κατατείνει ούτως ή άλλως ολόκληρη η παγκόσμια Ιστορία. Πώς όμως να γεφυρωθούν οι βίαιες αξιώσεις όλων των επιμέρους θρύψαλων ενός κατακερματισμένου μορφώματος, του οποίου το κοινό «ήθος» (ο «αέρας που όλοι αναπνέουμε») εξαντλείται στην ανάπτυξη κάθε μορφής αντικοινωνικής συμπεριφοράς; Ο φιλόσοφος ίσως σημείωνε, νηφάλια και με κάποια ελαφρά ειρωνεία, ότι δεν είναι λίγα τα κράτη, τα έθνη και οι λαοί που έσβησαν από το «θέατρο» της παγκόσμιας Ιστορίας, διαμαρτυρόμενοι πάντα εντόνως γι' αυτή την «αδικία»! Ίσως είναι και αυτό μια κάποια λύση – από την οποία, πάντως, ο παγκόσμιος πολιτισμός δεν θα πληγεί ιδιαίτερος...

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΠΑΣ

Επιμελητής εκδόσεων και μεταφραστής

Η αρνητική δύναμη των λέξεων

Ασφαλώς και δεν μπορεί παρά να υπάρχουν όρια στον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται ή εκδηλώνεται η διαμαρτυρία. Τάσεις και

πρακτικές που, κατά τη γνώμη μου, υπερβαίνουν σαφώς αυτά τα όρια είναι, μεταξύ των άλλων:

– Οι κάθε είδους προπηλακισμοί, έστω και αν ο θεολόγος κ. Γιανναράς έσπευσε να τους παράσχει θεωρητική (φιλοσοφική;) κάλυψη.
– Οι λεγόμενες αντισυγκεντρώσεις, τις οποίες δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ξεκίνησε πριν από μερικά χρόνια το ΚΚΕ (κατά ομιλιτών στη Θεσσαλονίκη και αλλού). Σήμερα οι αντισυγκεντρώσεις τείνουν να γενικευθούν, κυρίως από αριστεροφανείς και αριστερομπουρδολογούντες εξ αντικειμένου επιγόνους του Γκοτζαμάνη και του Εμμανουηλίδη.

– Η γλωσσική αμετροέπεια και ο λεκτικός φασισμός, έστω και αν αυτά εμφανίζονται με «αντιφασιστικό» λεξιλόγιο. Ο γνήσιος αντιφασισμός είναι πολύ σοβαρό πράγμα για να τον αφήσουμε στα χέρια τηλεσαντιροδιασκεδαστών ή αναιδών εξυπνάκηδων του αριστερού βερμπαλισμού. Μπορεί να έχω χίλιες διαφωνίες με τη σημερινή,

τη χθεσινή ή την αυριανή κυβέρνηση, αλλά ποτέ δεν θα εξομοιώσω έναν εκλεγμένο πρωθυπουργό με τον Παπαδόπουλο, τον Τσολάκογλου ή τον Πινοτσέτ, ποτέ δεν θα μιλήσω για χούντα ή για κατοχή της χώρας.

Από επαγγελματική παραμόρφωση ίσως, πιστεύω πολύ στη (θετική ή αρνητική) δύναμη των λέξεων. Θα τολμούσα, λοιπόν, να πω ότι η υπόσκαψη της δημοκρατίας αρχίζει από την κακώς εννοούμενη ευκολία, από την ανευθυνότητα με την οποία εκτοξεύονται κάποιοι χαρακτηρισμοί και εκφωνούνται ορισμένες λέξεις.

ΛΟΥΚΑΣ ΤΣΟΥΚΑΛΗΣ

Καθηγητής Ευρωπαϊκής Οργάνωσης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, πρόεδρος ΕΛΙΑΜΕΠ

Ο φαύλος κύκλος

Όταν η κομματοκρατία και η διαφθορά διαβρώνουν τους δημοκρατικούς θεσμούς, όταν εκείνοι που ασκούν την εξουσία χά-

νουν τη νομιμοποίησή τους στα μάτια αυτών που τους εξέλεξαν, όταν ολοένα και περισσότεροι προσπαθούν να επιβάλουν το δίκιο τους στους υπόλοιπους, όταν οι νόμοι και οι κανόνες μετατρέπονται σε έννοιες σχετικές που αφορούν κυρίως τους αδύναμους ή τους αφελείς, τότε η συνταγματική κοινωνία μετατρέπεται σε ζούγκλα. Ζούμε εδώ και χρόνια σε αυτό τον φαύλο κύκλο που βαθαίνει. Ατομα και οργανωμένες μειοψηφίες που παίρνουν τον νόμο στα χέρια τους γιατί είναι οι εκλεκτοί. Κάποιοι τους το 'πε, φαίνεται, και το πίστεψαν. Οι πλατείες τούς ανήκουν και οι δρόμοι επίσης. Αυτοί είναι ο λαός που έχει το δίκιο με το μέρος του. Και επειδή έχουμε μπερδέψει πολύ την έννοια της δημοκρατίας, επειδή δυσκολευόμαστε συνήθως να καταλάβουμε πού σταματάει η ελευθερία του ενός και πού αρχίζει η ελευθερία του άλλου, επειδή ζούμε σε μια χώρα με μεγάλες ανισότητες και χαλαρούς κανόνες, επειδή οι θεματοφύλακες δεν κάνουν συνήθως καθόλου καλά τη δουλειά τους και οι άλλοι δεν τους εμπιστεύονται, επειδή... Διαμαρτυρόμαστε και αγανακτούμε. Και οι δημαγωγοί είναι πάντοτε έτοιμοι να αδράξουν την ευκαιρία, να κολακέψουν αυτιά, να προτείνουν εύκολες λύσεις, να αναζητήσουν αποδιοπομπαίους τράγους. Αν δεν καταφέρουμε γρήγορα να σπάσουμε τον φαύλο κύκλο, θα μας παρασύρει όλους στη δίνη του.